

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

**ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT
MARKAZI**

**“MAKTABGACHA TA'LIM SIFAT-
SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XORIJIY
TAJRIBALARDAN FOYDALANISHNING
AFZALLIKLARI”**

**RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
MATERIALLARI TO'PLAMI**

ANDIJON-2026

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA LOYIHA FAOLIYATINI TASHKIL ETISH MODELI VA UNING DIDAKTIK ASOSLARI

Iminova Muhayyo Aslanbekovna

Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi Maktabgacha, boshlang'ich va
maxsus talim kafedrası dotsenti, katta o'qituvchi
muhayyoiminova@yandex.ru +998941070079

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida loyiha faoliyatini tashkil etishning nazariy-metodik asoslari, uning o'quvchilarning o'quv-bilish faolligi, mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada loyiha faoliyatining didaktik mohiyati, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos tashkil etish imkoniyatlari, loyiha asosida o'qitish modeli tarkibiy qismlari tahlil qilinadi. Shuningdek, loyiha faoliyatini samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan maqsadli, mazmuniy, tashkiliy, faoliyatli, refleksiv va baholash komponentlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, loyiha faoliyati, loyiha metodi, didaktik asos, o'quv-bilish faoliyati, mustaqil fikrlash, hamkorlik, ijodkorlik, kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim modeli.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki mustaqil izlanadigan, fikrlaydigan, muammoni tahlil qiladigan va hayotiy vaziyatlarda o'z bilimini qo'llay oladigan shaxs sifatida shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bola shaxsining intellektual, ijtimoiy, kommunikativ va ijodiy rivojlanishida asosiy poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois bu bosqichda qo'llaniladigan metod va texnologiyalar o'quvchilarning tabiiy qiziqishi, kuzatuvchanligi, savol berishga moyilligi hamda amaliy faoliyatga ehtiyojini qo'llab-quvvatlashi lozim.

An'anaviy ta'limda o'quvchi ko'pincha tayyor axborotni eslab qolish, qayta aytib berish va namunaga asoslangan topshiriqlarni bajarish bilan cheklanib qoladi. Loyiha faoliyati esa o'quvchini izlanishga, muammoni aniqlashga, reja tuzishga, ma'lumot to'plashga, natija yaratishga va uni taqdim etishga yo'naltiradi. Bu jarayonda bilim, ko'nikma va malakalar alohida-alohida emas, balki yaxlit faoliyat tarkibida shakllanadi.

Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini tashkil etish o'quvchilarning o'quv-bilish faolligini kuchaytirish, ularda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, o'zaro hamkorlik qilish, muloqotga kirishish, mas'uliyatni his etish kabi muhim

kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham loyiha faoliyatini samarali tashkil etish modeli va uning didaktik asoslarini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb pedagogik masalalardan biridir.

Loyiha faoliyati — bu o'quvchilarning ma'lum bir muammo, savol yoki amaliy vazifani hal qilishga qaratilgan izlanish, rejalashtirish, ijro etish, natijani yaratish va taqdim qilish jarayonidir. Mazkur faoliyatda o'quvchi o'zlashtirilayotgan bilimni hayotiy mazmun bilan bog'laydi, mustaqil qaror qabul qiladi, fikr bildiradi va ijodiy mahsulot yaratadi.

Loyiha metodining asosiy g'oyasi shundan iboratki, ta'lim jarayoni o'quvchining shaxsiy tajribasi, qiziqishi va amaliy faoliyati bilan uyg'unlashganda bilim yanada mustahkam va mazmunli bo'ladi. Bu yondashuvda o'qituvchi tayyor bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi, faoliyatni tashkil etuvchi va rag'batlantiruvchi sifatida ishtirok etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun loyiha faoliyati murakkab ilmiy tadqiqot shaklida emas, balki oddiy, tushunarli, qiziqarli va amaliy natijaga ega bo'lgan faoliyat sifatida tashkil etilishi zarur. Masalan, “Mening oilam daraxti”, “Suvni tejaymiz”, “Sevimli kitobim”, “Maktabimiz hovlisidagi o'simliklar”, “Kasblar olami”, “Tabiatni asraylik”, “Mahallamiz tarixi” kabi mavzular boshlang'ich ta'lim uchun mos loyiha mavzulari hisoblanadi.

Loyiha faoliyatining muhim xususiyati shundaki, u bir vaqtning o'zida bir nechta didaktik vazifani bajaradi: o'quvchining bilish faolligini oshiradi, mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantiradi, muloqot madaniyatini rivojlantiradi, fanlararo bog'liqlikni ta'minlaydi va o'quvchining shaxsiy tajribasini boyitadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tabiatiga ko'ra harakatchan, qiziquvchan, kuzatuvchan va yangi narsalarni amaliy faoliyat orqali o'rganishga moyil bo'ladilar. Shu sababli loyiha faoliyati ularning yosh xususiyatlariga mos metodik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Loyiha asosida o'qitish o'quvchini darsda faollashtiradi, uni savol berishga, izlanishga va o'z fikrini asoslashga undaydi.

Mazkur faoliyatni tashkil etish quyidagi pedagogik ehtiyojlardan kelib chiqadi:

Birinchidan, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini

rivojlantirish zarur. Loyiha faoliyati o'quvchidan tayyor javobni emas, balki muammoni tushunish, yechim topish va natijani asoslashni talab qiladi.

Ikkinchidan, ta'limni hayot bilan bog'lash ehtiyoji mavjud. Loyiha mavzulari odatda o'quvchining oilasi, maktabi, mahallasi, tabiat, kasblar, kitob, sog'lom turmush, ekologiya kabi real hayotiy mavzular bilan bog'liq bo'ladi.

Uchinchidan, o'quvchilarda hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish muhim. Guruhli loyihalar orqali bolalar vazifalarni taqsimlash, bir-birini tinglash, umumiy qarorga kelish, natija uchun javobgarlikni his qilishni o'rganadilar.

To'rtinchidan, loyiha faoliyati fanlararo integratsiyani ta'minlaydi. Masalan, "Suvni tejaymiz" mavzusidagi loyiha tabiiy fan, matematika, ona tili, texnologiya va tarbiya fanlari bilan bog'lanishi mumkin. O'quvchilar suv haqida ma'lumot to'playdi, suv sarfini hisoblaydi, maqol va she'rlar topadi, plakat tayyorlaydi va xulosa chiqaradi.

Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini tashkil etish modeli

Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini samarali tashkil etish uchun aniq pedagogik model zarur. Model o'quv jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari, bosqichlari va baholash mezonlarini tizimli tarzda ifodalaydi.

Loyiha faoliyatini tashkil etish modeli quyidagi komponentlardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Maqsadli component. Maqsadli component loyiha faoliyati orqali erishilishi lozim bo'lgan pedagogik natijalarni belgilaydi. Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatining asosiy maqsadi — o'quvchilarning o'quv-bilish faolligini rivojlantirish, ularni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga, amaliy muammolarni hal qilishga va natijani taqdim etishga o'rgatishdan iborat.

2. Mazmuniy component. Mazmuniy component loyiha mavzusi, o'quv materiallari, fanlararo bog'liqlik va amaliy topshiriqlar tizimini o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinflarda loyiha mavzulari o'quvchilarning yoshiga mos, hayotiy, qiziqarli va bajarilishi mumkin bo'lgan shaklda tanlanishi kerak.

Masalan, "Kitob — bilim manbai" loyihasi o'qish savodxonligi, ona tili, tarbiya va tasviriy san'at fanlari bilan uyg'unlashadi. O'quvchilar kitob haqida maqollar

to'playdi, sevimli kitobi haqida qisqa matn yozadi, kitobxonlik burchagi uchun tavsiyalar ishlab chiqadi va sinfda taqdimot qiladi.

3. Tashkiliy component. Tashkiliy komponent loyiha faoliyatini amalga oshirish shakllari va sharoitlarini belgilaydi. Loyiha yakka tartibda, juftlikda, kichik guruhda yoki butun sinf ishtirokida tashkil etilishi mumkin. Boshlang'ich sinflarda ko'proq juftlik va kichik guruhli loyihalardan foydalanish maqsadga muvofiq, chunki bu bolalarda hamkorlik va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinflarda loyiha muddati juda uzoq bo'lmasligi kerak. 1–2 dars davomida bajariladigan mini-loyihalar, bir hafta ichida yakunlanadigan qisqa muddatli loyihalar yoki chorak davomida bosqichma-bosqich olib boriladigan ijodiy loyihalardan foydalanish mumkin.

4. Faoliyatli component. Faoliyatli komponent o'quvchilarning loyiha jarayonida bajaradigan amaliy harakatlarini ifodalaydi. Bu komponent loyiha metodining markaziy qismi hisoblanadi, chunki aynan faoliyat davomida o'quvchi bilimni o'zlashtiradi, mustaqil fikrlaydi va natija yaratadi.

5. Refleksiv component. Refleksiv komponent o'quvchilarning o'z faoliyatini anglash, tahlil qilish va baholash jarayonini qamrab oladi.

Refleksiya loyiha faoliyatining tarbiyaviy ahamiyatini kuchaytiradi. O'quvchi o'z harakati, mas'uliyati, boshqalar bilan munosabati va natijaga qo'shgan hissasini anglay boshlaydi.

6. Baholash komponenti. Loyiha faoliyatida baholash faqat yakuniy mahsulotga emas, balki butun jarayonga qaratilishi kerak. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun natijadan tashqari izlanish, harakat qilish, savol berish, hamkorlik qilish va o'z fikrini bildirish ham muhimdir.

Baholash mezonlari quyidagicha bo'lishi mumkin:

Boshlang'ich sinflarda rag'batlantiruvchi baholash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq. "Eng ijodkor guruh", "Eng faol ishtirokchi", "Eng yaxshi taqdimot", "Eng tartibli loyiha", "Eng foydali g'oya" kabi nominatsiyalar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Loyiha faoliyati samarali bo'lishi uchun u muayyan didaktik tamoyillarga

tayanishi zarur. Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatining didaktik asoslari quyidagilardan iborat:

1. Faollik va mustaqillik tamoyili

Loyiha faoliyati o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. O'quvchi mavzuni o'rganish jarayonida savol beradi, ma'lumot izlaydi, kuzatadi, taqqoslaydi, xulosa chiqaradi. Bu esa mustaqil fikrlashning dastlabki ko'nikmalarini shakllantiradi.

2. Hayotiylik va amaliy yo'naltirilganlik tamoyili

Loyiha mavzulari o'quvchining real hayoti bilan bog'liq bo'lganda ta'lim mazmuni yanada tushunarli va qiziqarli bo'ladi. Masalan, "Sinfimiz kutubxonasi", "Oila byudjeti", "Sog'lom ovqatlanish", "Tabiatni asrash" kabi mavzular bolaga yaqin bo'lgan hayotiy mazmunga ega.

3. Fanlararo integratsiya tamoyili

Loyiha faoliyati bir nechta fanlarni o'zaro bog'lash imkonini beradi. Bu esa o'quvchida bilimlarni alohida-alohida emas, balki yaxlit tizim sifatida anglashga yordam beradi. Masalan, "Bog'imizdagi daraxtlar" loyihasida tabiiy fan, matematika, ona tili va tasviriy san'at fanlari integratsiyalashadi.

4. Hamkorlik tamoyili

Loyiha faoliyati jarayonida o'quvchilar birgalikda ishlaydi, fikr almashadi, vazifalarni taqsimlaydi, bir-biriga yordam beradi. Bu jarayon muloqot madaniyati, ijtimoiy faollik va jamoaviy mas'uliyatni rivojlantiradi.

5. Individual yondashuv tamoyili

Har bir o'quvchining qobiliyati, qiziqishi va imkoniyati har xil bo'ladi. Loyiha faoliyatida o'quvchi o'ziga mos vazifani bajarishi mumkin: biri rasm chizadi, biri matn yozadi, biri ma'lumot to'playdi, biri taqdimot qiladi. Bu esa har bir bolaning o'z imkoniyatini namoyon etishiga sharoit yaratadi.

6. Natijaviylik tamoyili

Loyiha faoliyati yakunida aniq mahsulot yaratiladi. Bu mahsulot plakat, buklet, albom, maket, jadval, hikoya, sahna ko'rinishi yoki taqdimot bo'lishi mumkin. Aniq natija o'quvchida o'z mehnatidan qoniqish hissini shakllantiradi.

7. Refleksivlik tamoyili

Loyiha yakunida o'quvchi o'z faoliyatini tahlil qiladi. Bu jarayon o'zini anglash, xatoni ko'rish, yutuqni baholash va keyingi faoliyat uchun xulosa chiqarishga yordam beradi.

Tarbiyaviy jihatdan esa loyiha faoliyati bolalarda mas'uliyat, tartiblilik, mehnatsevarlik, hamkorlik, o'zaro hurmat, ekologik madaniyat, kitobxonlik, vatanparvarlik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Masalan, "Tabiatni asraylik" mavzusidagi loyiha nafaqat tabiiy fan bo'yicha bilim beradi, balki o'quvchilarda ekologik madaniyatni ham rivojlantiradi. "Mahallamiz tarixi" loyihasi esa o'quvchilarda vatanparvarlik, milliy qadriyatlarga hurmat va ijtimoiy faollikni kuchaytiradi.

Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini tashkil etishda ayrim qiyinchiliklar uchrashi mumkin. Jumladan, o'quvchilarning mustaqil ishlash tajribasi yetarli emasligi, vaqtning chegaralanganligi, ota-onalar yordamini noto'g'ri tashkil etish, baholash mezonlarining aniq emasligi, guruh ichida vazifalarning teng taqsimlanmasligi kabi muammolar kuzatiladi.

Boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini tashkil etish o'quvchilarning o'quv-bilish faolligini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik, kommunikativ madaniyat va amaliy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali pedagogik yondashuv hisoblanadi. Loyiha faoliyati orqali o'quvchi bilimni tayyor holda qabul qilmaydi, balki uni izlanish, kuzatish, tajriba, muloqot va amaliy faoliyat jarayonida egallaydi.

Maqolada asoslangan model shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyati maqsadli, mazmuniy, tashkiliy, faoliyatli, refleksiv va baholash komponentlari uyg'unligida tashkil etilgandagina yuqori natija beradi. Bunda o'qituvchining yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va motivatsion roli alohida ahamiyatga ega.

Loyiha faoliyatining didaktik asoslari — faollik, mustaqillik, hayotiylik, fanlararo integratsiya, hamkorlik, individual yondashuv, natijaviylik va refleksivlik tamoyillariga tayanadi. Ushbu tamoyillar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh

xususiyatlariga mos ravishda qo'llanganda ta'lim jarayoni yanada samarali, mazmunli va shaxsga yo'naltirilgan tus oladi.

Demak, boshlang'ich ta'limda loyiha faoliyatini tizimli yo'lga qo'yish nafaqat o'quvchilarning bilim sifatini oshiradi, balki ularni kelgusida mustaqil o'rganishga, ijodiy fikrlashga va jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey J. Democracy and Education. — New York: Macmillan, 1916.
2. Kilpatrick W.H. The Project Method: The Use of the Purposeful Act in the Educative Process. — New York: Teachers College, Columbia University, 1918.
3. Polat E.S. Metod proektov na urokax inostrannogo yazika. — Moskva: Akademiya, 2000.
4. Selevko G.K. Sovremennyye obrazovatelnyye tekhnologii. — Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998.
5. Xutorskoy A.V. Sovremennaya didaktika. — Sankt-Peterburg: Piter, 2001.
6. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: TDPU, 2006.
7. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2004.
8. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. — Toshkent: Fan, 2006.
9. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Iste'dod, 2008.
10. Inoyatov U.I., Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob. — Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012.
11. Mavlonova R.A., To'rayeva O.T., Xoliqberdiyev K.M. Pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi, 2001.
12. G'afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Tafakkur, 2011.
13. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Moliya, 2003.
14. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. — Toshkent: Sano-standart, 2015.

15. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetensii — novaya paradigma rezultata obrazovaniya. // Vysshee obrazovanie segodnya. — 2003. — №5. — S. 34–42.

TURLI YOSH GURUHLARDA BOLALARNI TABIAT BILAN TANISHTIRISHDA TARBIIYACHI TOMONIDAN TA'LIMIY FAOLIYATI JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN ASOSIY METODLAR

K.Usmonova

Ko'rgazmali metod. Turli yosh guruhlarida bolalarni tabiat bilan tanishtirishda tarbiyachi ko'rgazmali metod - kuzatishdan keng foydalanadi. Kuzatish - tabiat jismlari va hodisalarning tabiiy sharoitlarda maqsadga yo'nalgan va bevosita shu hodisalarni borishiga aralashmagan holda sezgilar bilan qabul qilib olishdir. Kuzatish murakkab bilish faoliyati bo'lib, bunda idrok, tafakkur va nutq ishtirok etib, barqaror diqqat talab etiladi.

Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda doimiy kuzatishlar olib borish ularning mantiqiy fikr yuritishi va nutqini o'stirishda g_oyat katta ahamiyatga egadir.

Bu haqda K.D.Ushinskiy shunday deydi: «Haqiqiy insoniy, aqliy nutq, to'g_ri mantiqiy fikr yuritishdan iboratdir, to'g_ri mantiqiy fikr yuritish esa, biz ko'rsatgandek, boshqa biror narsadan emas, haqiqiy va aniq kuzatishlardan kelib chiqadi».

Bolalarni tabiatdagi narsa va hodisalar bilan ma'lum bir tartibda tanishtirib borilsa, ularda diqqat va kuzatuvchanlik, tabiatga qiziqish, undagi hodisalarni bilishga intilish kuchayib boradi.

Kuzata bilish — juda muhim xususiyat bo'lib, bunda bolada to'g_ri yoza bilish, og_zaki nutq malakalari rivojlanadi.

Bolalarni hodisa va narsalarni maqsadga muvofiq holda o'zlashtira olishga va ularning eng muhimlarini ajrata olishga o'rgatish zarur. Tarbiyachi kuzatish ishlarini olib borishda narsa va hodisalar o'rtasidagi aloqa va sabablarning bog_lanishlarini ilg_ab olishni bolalarga o'rgatishi kerak. Shunday qilib maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkurlari tabiat haqidagi aniq bilimlarni to'plash orqali o'sadi. Kuzatishlar diqqatni jalb qilish yo'li bilangina olib borilishi mumkin. Kuzatish, ya'ni narsa va hodisalarga diqqatni maqsadga muvofiq holda jalb qilishga o'rgatish bilan, biz ularda ixtiyoriy diqqatni ham o'stiramiz.

Noto'g_ri tushunchalarni tuzatish, yangi tushunchalar hosil qilishga nisbatan ancha qiyinroqdir. Shuning uchun bolalar maktabgacha ta'lim yoshidayoq, his qilish tajribalariga asoslangan holda, tabiat haqida to'g_ri tushunchalarga ega bo'lishlari juda muhimdir.

Bolalarda tabiatga qiziqishni tarbiyalash zarur, chunki u sog_lom bo'lmagan faoliyatlarda ham vujudga kelishi mumkin. Masalan, bolalar qo'ng_iz va kapalaklarni

	EKOLOGIK SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH <i>M.Z.Fayzullayeva</i>	
	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOIIY HAMKORLIKNING STRATEGIK AHAMIYATI <i>Mahmudova Gulnoza Mashrabovna</i>	403-405
	MAKTABGACHA TA'LIMDA FAN VA TABIAT MARKAZINI RIVOJLANTIRISH: BOLALARDA ILMIY DUNYOQARASH VA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-AMALIY ASOSLARI <i>G. Davronova</i>	405-409
	MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA EKOLOGIK TA'LIMNI TAKOMILLASHTIRISH <i>Qo'chqarova Tojibarxon Turg'unboyevna</i>	410-413
	BOSHLANG'ICH TA'LIMDA LOYIHA FAOLIYATINI TASHKIL ETISH MODELII VA UNING DIDAKTIK ASOSLARI <i>Iminova Muhayyo Aslanbekovna</i>	414-421
	TURLI YOSH GURUHLARDA BOLALARNI TABIIAT BIIAN TANISHTIRISHDA TARBIIYACHI TOMONIDAN TA'LIMIIY FAOLIYATI JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN ASOSIIY METODLAR <i>K.Usmonova</i>	421-432